

УДК 004.032.6:355.40

© Оксана ПРОХОРЕНКО

«ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА» В СРСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Висвітлено та проаналізовано основні засоби та методи впливу на суспільство за допомогою інформаційної війни, що відбувалася в другій половині ХХ ст. в СРСР. Підтверджено думку про те, що наслідком інформаційної війни проти населення впродовж радянського періоду стало руйнування історичної самосвідомості, що призвело до маргінальності та деморалізації у поведінкових моделях, порушило морально-етичні цінності, культурні та світоглядні орієнтири пострадянського населення.

Ключові слова: інформація, інформаційні технології, інформаційна війна, ідеологія, Радянський Союз.

Новітні тенденції розвитку історичної науки на сучасному етапі пов'язані зі зростанням уваги до дослідження впливу інформації та інформаційних технологій на життя людини, народу, країни.

Сучасний всесвіт називають світом інформаційних технологій. ХХ – початок ХХІ ст. поставили перед суспільством нові парадигми життєдіяльності. Науково-технічний прогрес перекреслив сталі в минулому обрії розвитку та безпеки, дав поштовх до пошуку нових методів виживання, до вміння знайти найкраще «місце під сонцем», досить часто без будь-яких компромісів та морально-етичних норм.

Військова зброя, яка призводить до фізичного знищення людей, стає менш популярною в нинішніх умовах розвитку суспільства. Значно важливіше – переорієнтувати, підкорити противника, переманити на свій бік і заволодіти його статками, а також використати його ресурси у своїх цілях із меншою кількістю фізичних втрат та кращою результативністю.

Ми є свідками процесу трансформації інформації на товар, що призводить до міжнародної конкуренції за оволодіння інформаційними ринками та ресурсами, які визначають і ефективно впливають на стан економічної, оборонної, соціальної, політичної та інших складників національної безпеки країни.

Наша держава в ХХІ ст. відчула на собі силу та небезпеку неправдивої інформації, яка є своєрідною зброєю. Пригадуються пророчі слова відомого банкіра зі світовим ім'ям Н. Ротшильда: «Хто володіє інформацією, той володіє світом», які стали крилатим висловом. Як показала практика, населення України не має імунітету до брудного

«зараженого» інформаційного потоку, що надходить від проросійських засобів масової інформації, бо не було вчасно «вакциноване».

Останнім часом ми мали можливість помічати, наскільки важкими можуть бути наслідки порушення інформаційної безпеки, пов'язані з використанням сучасних інформаційних технологій, а практику поглинання суспільної думки потрібно шукати в ХХ ст. На думку С. Смольц, «ідеологічні протистояння та інформаційні зіткнення сформували історичне обличчя другої половини ХХ ст.» [1, 72].

Радянський Союз був багатоколоритною державою, оскільки до його складу входило 15 союзних республік. Розмаїття культур, традицій, мов, світоглядів, бачення майбутнього тощо – характерні особливості країни Рад. Задля утримання та розширення власних кордонів, поглинання ресурсної бази республік-донорів правляча верхівка прагнула створити єдине інформаційне поле, єдину суспільну думку та модель поведінки, єдину державу, кордони – єдиний СРСР. Для збереження союзних кордонів, використання людського та ресурсного потенціалу, недопущення будь-яких суспільних та національних конфліктів розроблялися нові методи впливу на людину, зокрема інформаційна війна, яка охоплювала радянську пропаганду, ідеологічні кампанії, поширення «історичних міфів», прокомуністичну ідеологію, цензуру тощо (проти свого ж, так званого «радянського населення»), однак задля високої мети – єдиного та неперушного Радянського Союзу.

Запропонована наукова розвідка є досить актуальною з огляду на те, що нині немає аналітичних досліджень із проблем історичних витоків та розробки інструментарію інформаційної війни в СРСР у другій половині ХХ ст.

Цей період у СРСР характеризувався посиленням ідеологічного контролю за всіма сферами життєдіяльності суспільства, офіційною односторонністю, нетерпимістю до вільного висловлення думки. Наукова література радянського періоду була доволі однотипна, позбавлена критичності, найбільша увага зосереджувалася на «вирішальній ролі Комуністичної партії», на «успіхах науково-технічного прогресу» і «культурній революції».

Наприкінці 50-х – на поч. 60-х рр. ХХ ст. офіційний розрив із політикою сталінізму дав поштовх до розширення тематики історичних досліджень. У цей час навіть згадувалися помилки в політиці партії та сталінські «перегини». Водночас діяла інерція «позитивності» у висвітленні політики партії й уряду, соціальних змін і перетворень досліджуваного періоду.

На початку 1990-х рр. з'явилися перші фундаментальні роботи, автори яких намагалися об'єктивно розкрити складні та трагічні сторінки вітчизняної історії післявоєнного періоду. Ці праці мали значний вплив на наукове розуміння сутності тоталітаризму в Україні. У 1992 р. вийшов збірник «Сторінки історії України: ХХ століття», дослідники якого торкнулися багатьох «білих плям» української історії ХХ ст., проливши світло на трагічні наслідки тоталітаризму для українського народу.

Процес становлення тоталітарної репресивної машини в СРСР розглядають дослідники Ю. Шаповал, В. Золотарьов, В. Пристайко в авторській праці «ЧК-ГПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи», а також І. Білас у дослідженні «Репресивно-каральна система в Україні. 1917 – 1953».

Західна історична наука загалом зосередилася на пошуках сутності тоталітарного режиму та його впливу на радянське населення. Цій проблемі присвячені ґрунтовні монографії учених Х. Арендта, К. Фрідріха, З. Бжезинського та М. Джиласа.

Дослідженням тематики інформаційних війн та аналізом їхнього впливу на суспільство нині займаються С. Расторгуєва («Інформаційна війна») і В. Крисько («Секрети психологічної війни»). Питанням інформаційних війн із позицій національної безпеки приділяли увагу П. Лайнбарджер, Г. Почепцов, О. Литвиненко, І. Панарін, А. Манойло, С. Расторгуєв, В. Крисько та ін. Вплив інформаційних протистоянь на свідомість особистості та суспільства досліджували Р. Чалдіні, С. Кара-Мурза, В. Шейнов та інші. Отже, аналіз історіографічного матеріалу засвідчує цікавість до висвітлення проблеми значної кількості науковців, що в перспективі призведе до ліквідації «білих плям» радянської історії і до утворення цілісної системи противаги інформаційній війні з боку будь-яких вторгнень в українське національне інформаційне поле.

Ми поставили за мету на основі узагальнення і всебічного аналізу архівних джерел, опублікованих матеріалів та наукового доробку попередників відтворити та проаналізувати основні засоби та наслідки впливу на суспільство за допомогою інформаційної війни в Радянському Союзі в другій половині ХХ ст.

Потрібно зазначити, що вперше поняття «інформаційна війна» було закріплене в директиві Міністерства оборони США DOD S 3600.1 від 21 грудня 1992 р., де воно розглядалося як різновид радіоелектронної боротьби. Далі в звіті американської корпорації «Ренд» MR-661-0SD «Strategic Information Warfare. A new face of War» (1996 р.) оперують терміном – «стратегічна інформаційна війна (інформаційне протиборство)», який визначався як війна з використанням державного глобального інформаційного простору й інфраструктури для проведення стратегічних військових операцій і зміцнення впливу на власний простір [2].

Нині налічується безліч тлумачень щодо цього поняття, які розкривають саму сутність означеного терміна: інформаційна війна – комплексна дія (сукупність інформаційних операцій) на систему державного і військового управління протилежної сторони, на її військово-політичне керівництво, яке в мирний час призвело б до прийняття сприятливих для сторони-ініціатора інформаційного впливу рішень, а в ході конфлікту повністю паралізувало б функціонування інфраструктури управління противника [3; 24]. «Інформаційна війна – це всеохопна цілісна стратегія, зумовлена всезростаючою значимістю і цінністю інформації в питаннях командування, управління і політики» [4, 11].

Під час ведення інформаційної війни в суспільну свідомість народу-противника цілеспрямовано навіюють неправильні уявлення про навколишній світ, що дає змогу агресору вільно маніпулювати противником. Потрібно зазначити, що в СРСР до противників зараховували населення самої країни, тобто відбувалася війна радянсько-комуністичної системи та партійної номенклатури з багатонаціональним народом, його мовним, релігійним середовищем. До того ж, захоплення необхідних ресурсів практично не зустрічало ніякого спротиву. Без військової зброї підкорялися цілі народи.

На думку С. Смольц, СРСР створив тоталітарну систему, важливим складником якої була радянська ідеологія. Сформувавши замкнуту систему, що блокувала проникнення будь-яких відмінних переконань та ідей, вона офіційно закрила доступ будь-якої інформації ззовні та повністю контролювала внутрішній інформаційний, в тому числі й науковий, громадський простір, часто проникаючи навіть у таємний внутрішній світ людини [1, 70].

Як відомо, частиною інформаційної пропаганди є робота з власним населенням, тому вже напередодні Другої світової війни для виправдання агресивної політики проти польського та українського народів сталінський уряд упродовж 1930-х рр. розгорнув на внутрішньому інформаційному просторі кампанію проти Польщі для того, щоб обґрунтувати ідею про нібито необхідність визволення українського населення «з-під панського ярма» [5].

Як зазначив Дж.Т. Гросс, у ті непевні часи друковане заохочення в пресі до нападів на окремі небажані соціальні групи підкорених країн було рівнозначним наданню дозволу на відстріл цього сегмента населення. У такий спосіб українців і білорусів нацьковували на поляків у Західній Україні і Західній Білорусії [6].

Після приєднання до СРСР Північної Буковини та Бессарабії було розгорнуто кампанію розпалювання ненависті до румунів, які жили на цій території; розпочалася також атака на «українських націоналістів».

Аналіз та результати наслідків Другої світової війни ще раз продемонстрували, що фізичні форми впливу на ворога надзвичайно затратні, а виникнення засобів масового знищення взагалі поставили під сумнів доцільність повномасштабних фізичних війн. Водночас СРСР захопив та приєднав до свого складу значну частину територій інших держав, тому потрібно було використовувати весь можливий арсенал впливу на населення цих територій, «інформаційна вакцинація» стала дієвим засобом утримання контролю на завойованих територіях, тому основою інформативної війни в СРСР стало «національне питання» та «радянізація» населення, яке проживало в Радянському Союзі. Такі зусилля зміцнювали становище росіян коштом інших національностей і були спрямовані на розпалювання національної ворожнечі в суспільствах, що перебували під радянським контролем. Тактика «нацьковування» народів один проти одного, одних соціальних груп проти інших давала можливість для комуністичної верхівки створити систему народного контролю й розправ, яка в подальшому почала діяти без прямого втручання очільників влади.

З початком боротьби Української повстанської армії Радянський Союз отримав новий об'єкт для інформаційної агресії – бандерівців. Повстанський рух на західноукраїнських землях набрав таких масштабів, що звичні методи придушення вже не діяли, отже, потрібна була гібридна війна. Разом із застосуванням армії на території Західної України розпочалося впровадження різноманітних методів терору: організація мережі секретних співробітників (сексотів) для проникнення в середовище підпільників та виявлення тих, хто допомагає повстанцям, депортації та розстріли населення, яке підтримувало повстанців [7]. Відбувалося заслання спецзагонів, перевдягнутих у форму УПА, які чинили звірства над місцевим населенням та різні провокації для дискредитації руху, кампанія очорнення повстанського руху [8].

Інформаційна війна проти УПА складалася із двох оперативних кампаній – перша була розрахована на радянський загаль, на усе населення СРСР, особливо на українців, що жили за межами західноукраїнських земель. У ній застосовувалися різного роду пропагандистські гасла, базовані на обвинуваченнях повстанців у фашизмі, у тому, що вони стріляли в спину, та в інших звірствах [9]. Ця частина інформаційної агресії проти УПА мала беззаперечний успіх для прокомуністичної верхівки СРСР.

Ідеологеми, що застосовувалися проти УПА, були перенесені на всіх жителів Західної України, створювалися такі штампи, як «бандерівці», «фашисти», «уніати», «вуйки», «підляшки» тощо. Поступово ознаками цієї інформаційної війни став релігійний та етнічний расизм [10].

Отже, ці методи стали частиною інформаційної війни – кампанією очорнення повстанців, засилання спецзагонів під виглядом УПА, які супроводжувалися провокаціями, дезінформацією та пропагандою. З відстані часу можемо стверджувати, що зазначені методи стали настільки «дієвими», що легко перейшли і в ХХІ ст., зокрема в 2014 р. Значна частина пострадянського суспільства досі вважає західне населення України «бандерівцями», бандитами, канібалами, злочинцями, які представляють пряму загрозу світовому суспільству.

Після Другої світової війни посилилася ідеологічна обробка населення. Спочатку пропагандистські кампанії, які були методологічною базою інформаційної війни, мали загальносоюзний характер. Вони розроблялися згідно із вказівками ЦК ВКП(б), спускалися до республіканського керівництва, яке, у свою чергу, розробляло постанови й рішення, що їх мали чітко виконувати обласні партійні організації.

Для недопущення плюралізму думок серед населення та впровадження власних ідеологем у 1940-х рр., коли з'явилися зарубіжні радіостанції, які вели трансляції не лише російською мовою, а й мовами народів СРСР (Радіо «Свобода», Голос Америки, Німецька хвиля, Російська служба Бі-бі-сі та інші), непідвладні радянській цензурі, а також у зв'язку з тим, що в населення з'явилася велика кількість короткохвильових радіоприймачів, у СРСР стали застосовувати масове глушіння зарубіжних радіостанцій за допомогою потужного радіоелектронного обладнання («глушилок»). Радянська мережа радіоглушіння була найпотужнішою у світі [11].

Улітку 1946 р. відбувся пленум ЦК ВКП(б), який визначив генеральну лінію партії на післявоєнний період і ухвалив низку постанов, а також визначив курс на нову ідеологічну чистку, яка розгорнулася в другій половині 1946 р. після серпневого пленуму ЦК КП(б)У. Зокрема, сучасні дослідники вважають, що ця кампанія була складником чергової сталінської атаки на Україну [12, 709]. Партія та її місцеві органи негативно ставилися до громадян, які перебували на окупованій території, підозрювали кожного, хто перебував за межами СРСР, адже ці особи на деякий час вийшли з-під контролю радянської ідеологічної машини. О. Субтельний, зокрема, зазначає, що, незважаючи на моральний стимул, який надала більшовикам перемога у Другій світовій війні, Й. Сталін був переконаний, що війна завдала радянському суспільству серйозних ідеологічних втрат. Проте найбільше режим був занепокоєний тим, що близько 70 млн радянських людей, котрі жили в зоні німецької окупації,

працювали на примусових роботах і потрапили у полон, зазнали впливів західного способу життя [13, 428].

Історик І. Рибалка, сучасник тих подій, зазначає: «Особливо нас дивувала поведінка багатьох командирів і політпрацівників, які забули, що мільйони людей залишились в окупації через відступ Червоної армії (а значить, і їхній) і тепер стали вважати цих людей другорядними, нечистими, якимись дезертиро-оточено-пристосуванцями» [14, 91].

Потрібно наголосити, що до середини 1950-х рр. в особистих анкетах з обліку кадрів зберігалася графа, у якій містилося запитання: «Чи перебував на окупованій території?». МДБ (пізніше КДБ) перевіряло на благонадійність штати організацій, установ, навчальних закладів, підприємств тощо. Особливий контроль і нагляд було встановлено за тими особами, які знаходився під впливом «ворожої ідеології». Ідеться про тих, котрі перебували на окупованій території, були вивезенні на примусові роботи до Німеччини, потрапили в полон. Їхній моральний стан багато в чому міг бути детермінований німецькою ідеологією.

У березні 1946 р. на пленумі ЦК ВКП(б) було розглянуто питання «Про підготовку, підбір та розподіл керівних партійних і радянських кадрів в українській партійній організації». З доповіддю виступив М. Хрущов, який заявив: «Одними з найнебезпечніших залишків капіталістичної психології є залишки буржуазно-націоналістичної ідеології, які необхідно якнайскоріше викоринити...» [15, 18].

Радянська пропаганда вже через кілька років після війни створила образ нового ворога (на противагу переможеній Німеччині) – США – як уособлення імперіалізму, що тепер став головним ворогом комунізму.

Наприкінці 1948 р. було викрито ще один шкідливий ухил – «космополітизм», який був одним із проявів «низькопоклонства перед Заходом». Саме в цьому році відбувся дипломатичний розрив у відносинах Ізраїля (створеного за участю СРСР) з Москвою й переорієнтація його на США.

Космополітизм (грец. *kosmopolites* – космополіт, громадянин світу) – ідеологія так званого світового громадянства. Ця кампанія за часом її проведення і задумами зіткнулася з іншою ідейно-політичною штормовою хвилею – з широкомасштабною антисемітською кампанією проти «безрідних космополітів». Заборона на контакти і шлюб радянських громадян з іноземцями стала першим антикосмополітичним заходом.

У засобах масової інформації та на шпальтах газет ця кампанія проходила під гаслом піклування партії й особисто Й. Сталіна про розвиток культури, недопущення поширення в країні псевдонаукових досліджень, формалістичних та інших антинародних течій у науці, низькопоклонських настроїв серед значної частини інтелігенції тощо. Критика космополітизму швидко набула антисемітського характеру. Дослідник Н. Верт вважає, що кампанія насамперед була спрямована проти інтелігентів-євреїв, які звинувачувалися в «антиросійському космополітизмі», «сіоністській діяльності в інтересах імперіалізму» [16, 345].

В українському суспільстві в післявоєнний період ознак вільної інтелектуальної думки не залишилось, тут політична цензура була надзвичайно активна. Відповідно

до нового повороту в генеральній лінії партії в УРСР не було жодного журналу, культурно-освітньої чи наукової установи, що не зазнали післявоєнної ідеологічної чистки [12, 710].

Після смерті Й. Сталіна історик І. Рибалка, згадуючи ті роки, зазначав: «Якогось особливого болю й жалю смерть Сталіна у мене не викликала. Але й радості, як у мільйонів зеків, теж. Утверджувалось відчуття, що закінчується великий, тяжкий, звитяжний і страшний відрізок часу, епоха в житті народу, мільйонів людей. ... Відкривалась нова епоха. Але якою вона буде?» [14, 118].

Із середини 50-х рр. ХХ ст. в країні розпочався процес десталінізації, який охопив усі сторони життя суспільства. Поряд із цим, як зазначає свідок тих подій І. Рибалка: «...викриття культу Сталіна і ліквідація найбільш одіозних частин його політики й репресивної системи відбувалися за канонами цієї ж системи, без порушення її основних, передусім організаційних, підвалин» [14, 127].

Дослідник Р. Офіцинський зазначає, що викрити діяльність Й. Сталіна вистачило духу лише через три роки після його смерті [17, 123 – 136]. Такої ж думки дотримується В. Юрчук, який вважає, що й після смерті Й. Сталіна, аж до ХХ з'їзду КПРС (лютий 1956 р.), обертався маховик сталінських тоталітарних методів управління культурою і всім життям українського народу [18, 48]. На нашу думку, процеси, які мали місце в середині 1950-х рр., не змінили магістрального курсу суспільно-ідеологічного життя УРСР, лише відбулася підміна культу Й. Сталіна культом Комуністичної партії.

Війна сприяла переосмисленню прокомуністичних поглядів у суспільстві, особливо серед тієї частини співвітчизників, які мали змогу побачити життя в країнах Європи. Усі вони зазнали чужих для системи ідеологічних впливів. «Контраст між рівнем життя в Європі й у нас, контраст, із яким зіткнулися мільйони людей, що воювали, був моральним і психологічним ударом», – згадував відомий радянський письменник К. Симонов [19, 48]. Влада з підозрою ставилася до кожного, хто на деякий час вийшов з-під контролю радянської ідеологічної машини. Уже в останні дні війни сталінський режим за будь-яку ціну намагався відновити тотальний контроль над свідомістю власних громадян, встановити могутній бар'єр між радянською дійсністю й життям світу. Екстремальність військового буття пробудила в людині здатність варіативно мислити, критично оцінювати ситуацію, порівнювати й вибирати рішення – саме в цій можливості крилася потенційна загроза для режиму, який розраховував на суб'єкта, що мислить в обмежених рамках дозволеного [20, 6].

«Стратегічний курс партійно-державного управління економікою, культурою, ідейно-політичним, духовним життям в УРСР, як і в інших республіках РСРС, у перші повоєнні роки був спрямований на зміцнення сталінського тоталітарного режиму за допомогою однопартійності, нетерпимості до інакомислення і плюралізму думок, постійного ідеологічного тиску на всі сфери культурного життя, особливо на творчу інтелігенцію, на застосування насилля і репресій проти прогресивних сил», – слушно зауважує В. Юрчук [18, 26].

На тлі ейфорії від перемоги владні структури не забували про «виховання» та «перевиховання» населення. Й. Сталін прагнув подолати інерцію ейфорії народу

й певну деідеологізацію радянського суспільства, здійснивши нову тотальну інформаційно-психологічну мобілізацію. Необхідно було витравити «буржуазний душок», привнесений у суспільство в ході контактів радянських людей з іноземцями у визволеній Європі [12, 950]. Головна мета вбачалась у тому, щоб відновити такий моральний стан суспільства, який не буде загрозою для системи. Владні структури ніколи не приховували того факту, що займаються селекцією нового типу населення, прагнуть витворити єдиний «радянський» народ.

Отже, суспільство, яке пройшло через всі жахи Другої світової війни, вже не було таким заляканим, як раніше. Тому Й. Сталін розгорнув нову хвилю терору. Не відмовляючись від довоєнних методів фізичного знищення, режим зробив акцент на більш витонченому терорі – інформаційно-психологічному.

Будь-який вияв опору, непокори, непослуху жорстоко викорінювався. У державі знешкоджували всіх, хто потенційно не вписувався в створену систему, мав протилежні погляди чи навіть смаки і звички. Деспотична й бюрократична держава шляхом залякування панувала не тільки над тілом, а й над душею народу [12, 723].

В. Даниленко зазначає: «У повоєнний період радянські люди продовжували жити в умовах страху, адміністративно-силового тиску з боку влади, переслідувань і гонінь за будь-який непослух чи невиконання владних розпоряджень і рішень» [21, 4].

Психологічний стан жаху та відчаю серед населення зумовлювався насамперед безпосереднім враженням від масових репресій. Радянська пропагандистська машина маніпулювала суспільною свідомістю, в одних випадках створювала інформаційний вакуум, а в інших, удаючись до організації показових судових процесів, перетворювала їх на своєрідні політичні вистави, спрямовані на нагнітання психологічної істерії.

Навіть після смерті Й. Сталіна страх залишався невід'ємним складником морально-психологічного стану населення. Відомий історик І. Рибалка, згадуючи ті часи, зазначав: «Залишався страх, який просяк все єство кожного навіть перед мертвим Сталіним, за одним словом або помахом руки якого в один момент піднімалися зі своїх рідних місць і під проводом НКВС-КДБ переміщалися в невідомі місця, зникали тисячі, сотні тисяч його співвітчизників, цілі народи... Канули у вічність мільйони селян, інтелігентів, партійців, військових...» [14, 118]. Страх ще впродовж тривалих років сковував свідомість і не давав розкритися творчим здібностям людини.

У свідомості населення формувалися такі риси, як одностудність або несприйняття будь-якої свободи думок. Як зазначають Б. Зайцев і Б. Мигаль: «Погляди, смаки правлячої партії, більше того, однієї людини – її вождя – стали обов'язковими для всіх» [22, 125].

Отже, методи і способи ведення інформаційної війни Росії в ХХІ ст. так чи інакше сягають тих самих практик, які застосовувалися в ХХ ст. Інформаційну війну, що є агресією Російської Федерації проти України, відомий російський політик Борис Немцов охарактеризував як війну нацистського режиму проти демократичної держави: «Виграти війну можуть нацисти із Геббельсом на чолі. Те, що Україна прогнала інформаційну війну, – це факт. Але те, що ви не повинні з цього приводу дуже переживати – це теж факт. Ви ж не нацистська держава» [23].

Як наслідок, інформаційна війна проти власного народу в СРСР у ХХ ст. спричинила маргинальність та деморалізацію у поведінкових моделях, етичних цінностях, культурі та світоглядних орієнтирах пострадянського населення, призвела до змін, що вплинули на становлення та розвиток незалежної держави, України, які даються взнаки і до нині. За словами В. Полохала: «Українське суспільство вийшло із сімдесятирічного періоду перебування в СРСР без передумов для цивілізованого демократичного розвитку – без ознак громадянського суспільства, без демократично налаштованої національної еліти, без повноцінної національної культури та усвідомлення себе як нації» [24].

Потрібно наголосити, що в результаті інформаційної війни в особистості руйнується цілісне сприйняття навколишнього світу, йде формування фрагментарного, калейдоскопічного фіксування подій, а свідомість людини легко піддається маніпулюванню ззовні. У сучасному науковому дискурсі цей процес дістав назву «зомбування». До того ж, руйнується історична самосвідомість (історичні міфи дезінформують реальність), цілісний історичний процес розривається на частини, які протиставляються одна одній.

Інформаційна зброя відрізняється від інших засобів ведення війни. За її допомогою ведуться неоголошені й найчастіше невидимі війни, а об'єктами впливу є громадські інститути суспільства і держави – економічні, політичні та соціальні. Крім того, військова стратегія використання інформаційної зброї виявилася тісно пов'язаною з цивільним сектором і стала багато в чому від нього залежати.

Джерела та література:

1. Смольц С.П. Інформаційна війна як чинник формування суспільного буття / С.П. Смольц // ВІСНИК НТУУ – КПІ, – Філософія. Психологія. Педагогіка. – Випуск 3'201, – С. 70 – 77.
2. Присяжнюк М., Жарков Я. Аналіз засобів ведення інформаційної боротьби з використанням інформаційних технологій, форм і способів їх застосування [Електронний ресурс] / М. Присяжнюк, Я. Жарков. – Режим доступу: Центр воєнної політики та політики безпеки: <http://defpol.org.ua>, (10 серпня 2009 р.).
3. Зінов'єв А. Глобальне свержобщество і Росія / А. Зінов'єв. – М.: Харвест, 2000. – 125 с.
4. Полохало В.И. Незгражданское общество как социополитический феномен Украины / В.И. Полохало // Политические исследования. – 1999. – № 6. – С. 25 – 33.
5. Бугайчук А. Як голосували «за советів» / А. Бугайчук // Волинь Post. – 2013. – 28 жовтня.
6. Інформаційна війна 1939 року: як Кремль пропагував пакт Молотова-Ріббентрона [Електронний ресурс] / М. – Режим доступу : http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/5472/Informacijna_vijna_1939_roku_jak_Kreml_propaguvav.
7. Леусенко О. Оборонні НКВД / О. Леусенко // Livejournal. – 2012. – 21 грудня.
8. Преступления НКВД на территории Западной Украины // Voronz. – 2014. – 6 квітня.

9. Вересень С. «Злочини УПА»? Пізнайте правду /С.Вересень // Кобзар. – 2010. – 19 травня.
10. Фельдман О. Кибер-ненависть по-українски: кого, сколько и за что?.. / О.Фельдман //Українська правда. – 2011. – 15 жовтня.
11. Плейкіс Р. Радіоцензура / Р. Плейкіс // . – Baltijos korija. – 2002. – 71 с.
12. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ – ХХ ст. історичні нариси. – К.: Наукова думка., 2002. – 950 с.
13. Субтельний О. Україна: історія /О. Субтельний // 2-е вид. – К.: Либідь, 1992. – 512 с.
14. Рибалка І.К. Така наша доля: Сторінки життя мого покоління / І.К. Рибалка – Х.: Основа, 1999. – 200 с.
15. Марусик Т. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя та діяльності (40 – 50-ті рр. ХХ ст.) / Т. Марусик – Чернівці: Рута, 2002. – 463 с.
16. Верт Н. История советского государства. 1900 – 1991 /Н. Верт // Пер. с фр. – М.: Прогресс-Академия, 1992. – 480 с.
17. Офіцинський Р.А. Микита Хрущов як викривач сталінізму: ювілейні коментарі з геополітичної межі Захід-Схід. / Р.А. Офіцинський // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – Вип. 10. – С. 123 – 136.
18. Юрчук В. Культурне життя в Україні у повоєнні роки: світло і тіні / В. Юрчук – К.: Асоціація «Україна», 1995. – 80 с.
19. Симонов К. Глазами человека моего поколения. Размышления о И.В. Сталине /К. Симонов // Знамя. – 1988. – № 3. – С.3 – 66.
20. Зубкова Е. Общественная атмосфера после войны (1945 – 1946) /Е. Зубкова // Свободная мысль. – 1992. – № 6. – С. 4 – 14.
21. Даниленко В. Повсякденне життя українських селян у повоєнний період.(1945 – 1963 рр.) /В. Даниленко // Україна ХХ ст.: культура. ідеологія. політика. Зб. ст. – Вип. 9. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – С. 3 – 16.
22. Зайцев Б.П., Мигаль Б.К. Преподаватели, студенты и сотрудники Харьковского университета в период немецко-фашистской оккупации (1941 – 1943 годы). / Б.П. Зайцев, Б.К. Мигаль // Эпоха. Культура. Люди. (история повседневности и культурная история Германии и Советского Союза. 1920 – 1950-е годы)/ Материалы международной научной конференции (Харьков, сентябрь 2003.): Сб. докладов. – Харьков: Восточно-региональный центр гуманитарно-образовательных инициатив, 2004. – С. 100 – 112.
23. Немцов Б. Информационную войну всегда выигрывает нацистский режим [Електронний ресурс] / Б. Немцов. – Режим доступу: http://sensor.net.ua/news/282944/informatsionnuyu_voyinu_vsegda_vyigryvaet_natsistskiyi_rejim_nemtsov.
24. Полохало В.И. Незгражданское общество как социополитический феномен Украины / В.И. Полохало // Политические исследования. – 1999. – № 6. – С. 25 – 33.

© Оксана ПРОХОРЕНКО

«ИНФОРМАЦИОННАЯ ВОЙНА» В СССР ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XX В.

Освещены и проанализированы основные средства, методы и влияние на общество информационной войны, которая проводилась во второй половине XX в. в СССР. Подтверждена мысль о том, что следствием информационной войны в течение советского периода стало разрушение исторического самосознания и трансформация морально-этических норм в обществе.

Ключевые слова: информация, информационные технологии, информационная война, идеология, Советский Союз.

© Oksana PROKHORENKO

"INFORMATION WARFARE" IN THE USSR IN THE SECOND HALF OF XX CENTURY

It is analyzed the main tools, techniques and social impact of information warfare, which was held in the second half of XX century. in the USSR.

The latest trends of historical science nowadays associated with increasing attention to the study of the impact of information and information technology on human life, the people of the country.

Problems breach of information security are important, the last time we had an opportunity to see how serious the consequences may be a violation of information security related to the use of modern information technology.

The purpose of this article is to generalize based and comprehensive analysis of archival sources, published material and scientific achievements of predecessors reproduce and analyze the fundamentals, tools and informative effects on society of war in the Soviet Union in the second half.

The Soviet Union was a lot of nation-state. To preserve the Union borders, and the use of human resources, prevent any social and national conflicts developed new methods of human exposure, one of them was the information war, which included: Soviet propaganda and ideological campaign spread "historical myths" pro-ideology, caesura, etc., against his own so-called "Soviet people", but for high end, single and inviolable Soviet Union.

Thus, a society that has passed through all the horrors of the Second World War has been so intimidated as before. Therefore, Stalin launched a new wave of terror. Without prejudice to the pre-war methods of physical destruction, the regime has placed emphasis on more sophisticated terror - informative and psychological.

As a result, the information war against its own people in the Soviet Union in the twentieth century demoralization and behavioral models, ethical values, culture and ideological orientations of post-Soviet population.

Key words: information, information technology, information warfare, ideology, Soviet Union.